

3. Олексик Н. Педагогіка гуманізму в творчості В. О. Сухомлинського // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Педагогіка. / Н. Олексик. – 2002. – № 5. – С. 197-201.

4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1976-1978.

Чичуга М. М.,

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України і пробації Інституту кримінально-виконавчої служби

ЗВ'ЯЗОК ДЕСТРУКТИВНИХ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ З ОСОБИСТІСНИМИ ЯКОСТЯМИ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Професійна діяльність працівників соціально-психологічної служби установ виконання покарань (далі – СПС УВП) пов'язана зі складними умовами праці у виправній колонії, впливом соціальної ізоляції на психічний стан працівників, постійним спілкуванням працівників з засудженими, наявністю ризику, недоліками в організації службової діяльності, дефіцитом часу та інформації тощо. Все це негативно впливає особистість працівників, може спричиняти труднощі при виконанні службових завдань та призводити до появи деструктивних психічних станів.

Деструктивні психічні стани можуть проявлятися внаслідок наявних у працівників УВП тих чи інших видів професійних деструкцій, або призводити до їхньої появи. Деструктивні психічні стани працівників установ виконання покарань — це негативні психічні стани, які на різних етапах проходження служби мають свою специфіку та здійснюють значний вплив на ефективність та результати професійної діяльності і зумовлюють негативні зміни в структурі особистості працівників. До таких станів відносимо тривогу, напругу, страх, агресію, депресію тощо [1, с. 7-8].

Деструктивні психічні стани пов'язані з рисами та якостями особистості працівників УВП, які виконують роль фільтрувального чинника і можуть призводити до збільшення або зменшення негативного впливу деструктивних психічних станів на особистість та дії працівника УВП.

Вивченню ролі психічних станів в контексті особливостей професійної діяльності персоналу кримінально-виконавчої системи та їхнього впливу на особистість працівників значну увагу приділяли Н. С. Гук, Т. В. Кушнірова, В. С. Медведєв, Т. В. Якимчук, М. С. Ятчук та інші.

Незважаючи на значну кількість проведених досліджень, проблема взаємозв'язку деструктивних психічних станів з особистісними якостями працівників СПС УВП потребує більш поглибленого вивчення, що зумовило вибір теми дослідження.

Результати раніше проведеного нами емпіричного дослідження серед працівників СПС УВП України, участь у якому взяли 180 начальників відділень СПС УВП, віком від 23 до 40 років, свідчать про наявність у цих осіб таких деструктивних психічних станів як: тривожність, напруга, страх, емоційне виснаження, деперсоналізація [1].

Також були виявлені наступні риси та якості особистості: підозрілість, жорсткість, консерватизм, гнучкість поведінки, замкнутість в респондентів, які працюють в УВП до 3 років та комунікабельність в респондентів, які працюють в УВП більше 3 років; середній рівень нервово-психічної стійкості в осіб, які працюють в УВП менше 5 років та підвищений рівень в працівників зі стажем служби в УВП більше 5 років [1].

З метою встановлення взаємозв'язків між деструктивними психічними станами та особистісними якостями начальників відділень СПС ми провели математичний аналіз за допомогою лінійної кореляції Пірсона.

Для початку проаналізуємо виявлені кореляційні зв'язки між тривожністю («Шкала оцінювання ситуативної та особистісної тривожності Ч. Спілберга — Ю. Ханіна») та нервово-психічною стійкістю (методика виявлення нервово-психічної стійкості В. Рибнікова «Прогноз 2») працівників СПС УВП. Так, в респондентів, які працюють в УВП менше 3 років виявлений двосторонній кореляційний зв'язок між ситуативною тривожністю та нервово-психічною стійкістю, який становить: $r = 0,640$ при $p \leq 0,001$ (в осіб зі стажем служби менше року); $r = 0,478$ при $p \leq 0,003$ (в осіб зі стажем служби від 1 до 3 років). Такий зв'язок вказує на наступне: чим вищим є рівень ситуативної тривожності у молодих фахівців, тим вищим є рівень нервово-психічної стійкості та навпаки, при підвищенні психічної стійкості, підвищуватиметься і тривога, тому, що кореляція є двостороння, що пов'язано зі специфікою професійної діяльності.

Виявлений кореляційний зв'язок особистісної тривожності з нервово-психічною стійкістю в респондентів, які працюють в УВП менше року ($r = 0,947$ при $p \leq 0,000$); в осіб, які працюють в УВП від 1 до 3 років ($r = 0,965$ при $p \leq 0,046$); в працівників зі стажем служби в УВП 3-5 років ($r = 0,872$ при $p \leq 0,005$). Цей зв'язок означає, що при підвищенні особистісної тривожності підвищується

і нервово-психічна стійкість, а також навпаки, що може вказувати на формування психічної стійкості.

Також виявлено кореляції особистісної тривожності з нервово-психічною стійкістю в респондентів, які працюють в УВП більше 5 років ($r = 0,487$ при $p \leq 0,003$). Раніше нами було досліджено високий рівень психічної стійкості в осіб, які працюють в УВП більше 5 років. Але припускаємо, що після тривалого періоду служби в начальників відділень СПС УВП проявляється байдужість, при цьому особистісна тривожність також виникає, тому, що вона є якістю особистості. Таким чином, коли в респондентів підвищується особистісна тривожність, підвищується і байдужість.

Встановлено кореляційні зв'язки між тривожністю («Шкала оцінювання ситуативної та особистісної тривожності Ч. Спілберга — Ю. Ханіна») та індивідуально-психологічними особливостями особистості («16-ти факторний особистісний опитувальник Р. Кеттелла (16PF105 — С)») в начальників відділень СПС. Зокрема, виявлено пряму кореляцію між особистісною тривожністю та напругою в працівників СПС зі стажем служби в УВП менше року ($r = 0,424$ при $p \leq 0,049$), тобто при підвищенні особистісної тривожності підвищується напруга.

У респондентів, які працюють в УВП 1-3 роки при збільшенні рівня особистісної тривожності, збільшується ступінь готовності до нових змін ($r = 0,603$ при $p \leq 0,001$), підвищуються підозрілість ($r = 0,605$ при $p \leq 0,001$), самоконтроль ($r = 0,610$ при $p \leq 0,001$), напруга ($r = 0,954$ при $p \leq 0,000$), гнучкість поведінки ($r = 0,548$ при $p \leq 0,005$), тобто схильність до аналізу, вміння знаходити варіанти виходів зі складних ситуацій.

При підвищенні особистісної тривожності у осіб, які працюють в УВП 3-5 років також підвищується гнучкість ($r = 0,469$ при $p \leq 0,028$) та радикалізм ($r = 0,578$ при $p \leq 0,005$).

У респондентів, які працюють в УВП більше 5 років виявлено зворотну кореляцію ситуативної тривожності з моральною нормативністю поведінки ($r = -0,454$ при $p \leq 0,004$), тобто при підвищенні ситуативної тривожності, зменшується моральна нормативність поведінки, респонденти намагаються ігнорувати або уникати загальноприйнятих моральних норм і правил.

Отже, результати кореляційного аналізу свідчать про те, що при підвищенні тривожності в працівників СПС УВП зі стажем служби менше 5 років підвищуються показники інших станів та якостей, а саме: нервово-психічної стійкості, напруги, підозрілості, чутливості, самоконтролю, гнучкості поведінки, моральної нормативності поведінки та радикалізму; в осіб, які працюють в УВП більше 5 років підвищується психічна стійкість, зменшується рівень сміливості та моральної нормативності поведінки. Таким чином, виявлені кореляційні

зв'язки вказують на те, що деструктивні психічні стани пов'язані з рисами та якостями особистості працівників. Тому, з метою попередження появи та розвитку деструктивних психічних станів у працівників СПС УПВ варто формувати наступні якості особистості: впевненість в собі та своїх діях, психічну стійкість, адекватну самооцінку, рішучість, комунікабельність, гнучкість, дипломатичність, самоконтроль.

Список використаних джерел

1. Чичуга М. М. Профілактика деструктивних психічних станів працівників соціально-психологічної служби установ виконання покарань України: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.06 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2016. 21 с.

Чорний В. С.,

*доктор філософських наук, професор,
начальник кафедри морально-психологічного
забезпечення діяльності військ (сил)
Національного університету оборони
України імені Івана Черняхівського,
полковник*

ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Головні підвалини всіх держав, як нових, так і старих чи змішаних, – це добрі закони і сильне військо. ... не може бути добрих законів там, де нема сильного війська, а де є сильне військо, звісно, будуть добрі закони...

Нікколо Мак'явеллі, "Державець".

Сучасна Україна переживає складний та відповідальний етап свого розвитку, який обумовлюються наростанням кризових явищ, виникненням нових загроз і викликів національній безпеці, зокрема у військовій сфері. Зазначені чинники вимагає нових підходів до проблем гарантування військової безпеки і зокрема цивільно-військових відносин.

Як відомо, стабільність будь-якого суспільства забезпечується сталістю цивільно-військових відносин. Їхній стан є індикатором демократичної зрілості суспільства, а тому формування цивільно-військових відносин та системи демократичного цивільного контролю має життєво важливе значення для державності кожної країни, особливо за умов загрози соціальної дезорганізації і втрати суверенітету.